

**ФОРМИРАНЕ НА ТРАНСВЕРСАЛНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ
ПРИ ИЗУЧАВАНЕ НА „СКРИТИ ВОПЛИ“
НА ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ В ОСМИ КЛАС**

Нели Минкова

*Професионална гимназия по електротехника и електроника,
Пловдив*

**FORMATION OF TRANSVERSAL COMPETENCES IN
STUDYING „SKRITI VOPLI“ („HIDDEN WAILS“)
BY DIMCHO DEBELIYANOV IN 8TH GRADE**

Neli Minkova

Vocational school of electrical engineering in Plovdiv

Transversal training, aimed at developing skills and competencies through cross-curricular and transversal classes, is based on cross-curricular links with a focus on key competencies. The proposed pedagogical practice in the teaching of „Hidden wails“ by Dimcho Debeliyanov in 8th grade, rests on the use of students' knowledge and skills of working on the web, on their natural interest in innovations in the field of information technology, as well as on their creativity applied during classes in Bulgarian language and literature.

Key words: transversal training, transversal classes, cross-cutting times, DROPBOX, presentations on PREZI and POWERPOINT and pedagogical approaches: „Learning through cooperation“, „Pyramid“, „Panel Discussion“

Пред българския учител ежедневно е поставен въпросът как да модернизира процеса на преподаване, за да предизвика интереса на ученика, да го мотивира да усвоява и най-вече да прилага на практика придобитите знания и умения. Ученето през целия живот е заложено като фундамент на Европейската и Националната квалификационна рамка (ЕКР 2009; НКР 2012) и е насочено към придобиване на знания, умения и компетенции, които позволяват на всеки гражданин да се реализира възможно най-успешно в живота в зависимост от собствените си способности.

В българското училище отдавна се осъществява интердисциплинарният подход, а вече можем да говорим и за формиране на трансверсални компетентности у обучаемите.

Теорията за трансверсалните компетентности (ТВК) налага тенденцията за изграждането на умения от надпредметен характер, към „разчупване“ на предметните ограничения по посока на формиране на общи, ключови знания, умения и поведение от страна на учениците. ТВК (сред които компетентности от информационен, социален, персонален и комуникативен характер) са насочени към овладяване на умения за разрешаване на комплексни житейски ситуации, каквито всъщност са ситуациите, с които личността се сблъсква във и извън училище. Акцентът в обучителния процес се измества от преподаване към учене, от придобиване на знания към формиране на умения и компетентности, базирани на знания.

Терминът „компетентност“ (от лат. *competens*) означава „*способност*“. Днес се разграничават термините „компетенции“ и „компетентност“. **Компетенциите** се възприемат като съвкупност от практически приложими умения, базирани на знания. А **компетентност** е съвкупността от знания, умения и компетенции, които отчитат и включват и личностните характеристики на обучаемите. В този смисъл терминът „**трансверсални компетентности**“ се възприема като ключови знания, умения и компетенции от различни сфери и практическото им приложение (Цанков, Генкова 2009).

Трансверсалното обучение е обучение, насочено към формиране на умения и компетенции чрез междупредметни връзки, а трансверсалните учебни часове са учебни часове, базирани на междупредметни връзки и насочени към формиране на ключови компетентности.

Предложената в статията педагогическа практика при изучаването на „Скрити вопли“ на Димчо Дебелянов в 8. клас се основава на възможността знанията и уменията на обучаемите за работа в интернет пространството, на естествения младежки интерес към новостите в информационните технологии и креативността на учениците да бъдат приложени в часовете по български език и литература.

Експерименталната разработка се проведе с учениците от 8 „д“ клас, специалност „Компютърна техника и технологии“ в Професионалната гимназия по електротехника и електроника, гр. Пловдив. Участниците са новопостъпили в гимназията, но са с ясно изразени интереси към иновациите в света на техниката. Ще се подготвят за професията техник на компютърна техника и работата с компютърните технологии е част от задължителната им професионална подготов-

ка. Установява се, че за учениците е важно и необходимо да им се предостави сравнително нов тип технология на обучение – електронното. То дава възможност за онагледяване и привличане на тяхното внимание за усвояване на знанията при изучаване на теми от обучението по български език и литература. Компютрите създават реална възможност за интеграция и за учениците беше интересно и полезно да приложат своите знания и умения в областта на компютърните технологии при изучаване на едно класическо произведение на българската литература – „Скрити вопли“ на Димчо Дебелянов.

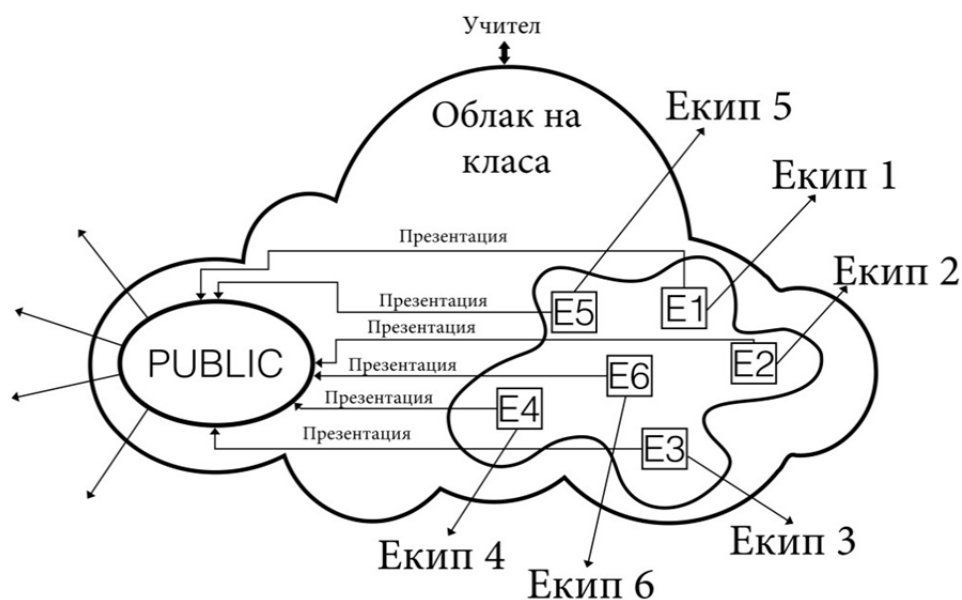
Използването на информационни и комуникационни технологии и интернет в съчетание с иновативните преподавателски подходи модернизират обучителния процес по български език и литература и даде възможност на учениците:

- да повишат и развият мотивацията си за учене посредством естествения интерес към компютърните технологии;
- да използват огромна база от информационни ресурси;
- да създадат благоприятна среда за усвояване и развиване на умения за извличане, редуциране и систематизиране на информация по конкретен литературен проблем;
- да имат възможност за избор по отношение на параметрите на обучителния процес като време, място, скорост на обучение и източници на информация;
- да се обучават както локално, така и глобално, като не са зависими от времето и мястото;
- да развиват умения за работа в екип като членове на единна обучителна електронна общност;
- да персонализират процеса на усвояване на учебния материал по български език и литература в зависимост от личните си обучителни специфики;
- да поемат лична отговорност за своето обучение;
- да се превърнат от пасивни в активни участници в обучителния процес по български език и литература;
- да „отключат“ и развият творческия си потенциал и да го насочат в практически приложима посока.

Идеята на е-обучението в часовете по български език и литература е не да замени живия контакт между учителя и обучавания, а да бъде комбиниран традиционният подход на преподаване с интерактивни и иновативни педагогически методи и подходи, което ще способства за повишаване на качеството и ефективността на обучението.

Базисните интерактивни форми на е-обучението, приложени в подготовката и представянето на съответния учебен материал, са: „облачни технологии“ – DROPBOX, презентации с POWERPOINT и PREZI. В съчетание с иновативните педагогически подходи на „Учене чрез сътрудничество“, „Пирамида“, „Панелна дискусия“ и „Мозъчна карта“ при оценката и резултатите от усвояването на учебното съдържание предлагат един осъвременен модел на обучението по български език и литература, напълно отговарящ и задоволяващ потребностите на младото „информационно“ поколение.

„Облачните технологии“ – DROPBOX, позволяват прилагането на нови обучителни методи и разширяват начина на използване на информационните системи и бази данни от обучаемите в часовете по български език и литература. Те включват хостинг на данни, приложения, комуникации, услуги в центрове за данни, което позволява да се използват от всяко устройство, навсякъде и по всяко време, стига да има интернет връзка. Освен това позволяват по-добри възможности за съвместна работа в екипи и работа от разстояние, тъй като цялата релевантна информация е достъпна и се обработва, споделя и осъвременява в интернет. Ползите от облачните технологии са многоаспектни, като се акцентира върху повишената гъвкавост, адаптивност и независимост от системите.

Презентациите с POWERPOINT се използват с успех за създаване на мултимедийни материали в съвременното обучение. Получаваните по този метод знания се усвояват по-непринудено, по нестандарт-

тен начин, чрез разнообразни средства – текстове, рисунки, анимация, звук. Осъществяват се и по-резултатни междупредметни връзки.

Големият интерес на младите хора към компютрите и електронните комуникации се превръща в силен мотивиращ фактор за изпълнение на поставените задачи и води до постигане на дидактическите цели. Изготвянето на презентации с POWERPOINT позволява на обучаемите да извличат, редуцират и систематизират информация от глобалното интернет пространство. Работата с ИКТ ги провокира да наблюдават целенасочено, развива въображението им, съдейства за формиране на интелектуалните им способности.

Обучението за работа с POWERPOINT в българското училище започва още от 5. клас и обучаемите умеят да използват ресурсите на този вид презентации. За да се провокира интерес към учебния материал и да се формират нови и умения в комплекса часове по литература, се насочихме към презентации с PREZI.

PREZI е иновативна форма за презентации, създадена през ноември 2009 г., и е продукт на малката унгарска софтуерна компания Zui Labs, основана в Будапеща. PREZI работи на базата на flash и може да бъде използван и онлайн, и офлайн, благодарение на разработения офлайн плеър. Интегрира безпроблемно снимки, видео-, аудио-файлове, pdf, Excel, Power Point и Keynote.

Позволява да се създават нелинейни презентации, където може да се увеличават мащаби, като се използва визуална карта, съдържаща думи, връзки, изображения, видео и т. н.

Предимствата на презентациите са, че са атрактивни, могат да се представят и онлайн, и офлайн, което разширява диапазона на работа.

Усвояване на знания и умения за изработване на подобни презентации не се предвижда в учебната програма за 8. клас и чрез серия от уроци се стремяхме към „знания и умения в аванс“.

За осъществяване на методическата разработка се използваха и следните методи:

- Ученето чрез сътрудничество, при което се използват разнообразни методи на обучение, които са познати отдавна (метод на проектите, дискусия, проблемно обучение и др.), но се използват по специфичен начин, като се насърчава сътрудничеството между учениците в групата;
- „Пирамида“ – събиране на информация, резултат от индивидуална дейност и работа в групи. Целта е да се осмисли информацията и да се достигне до конкретни обобщения чрез обединяването около приемливо за всички мнение;

- Обратната връзка се базира на метода „Мозъчна карта“, чрез който на основата на систематизирани изводи от страна на обучаемите вследствие на цялостния анализ на произведението обучаващият придобива представа за степента и качеството на преподадения материал.

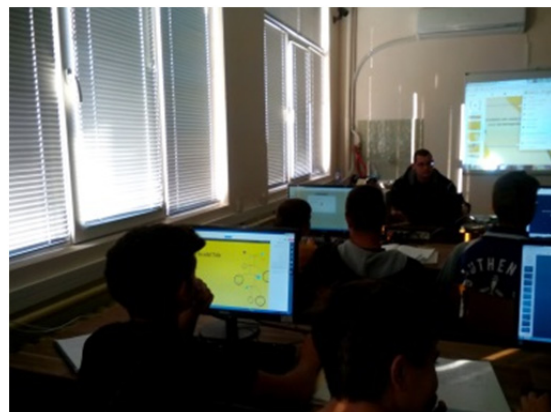
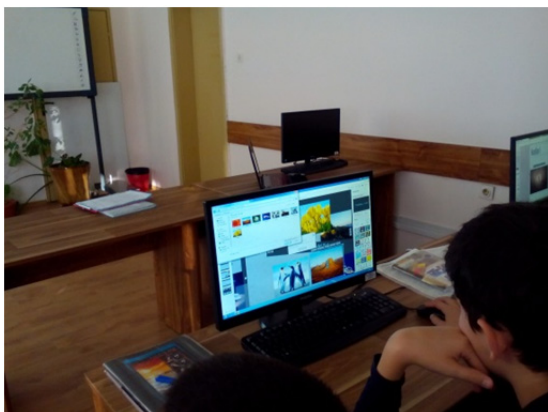
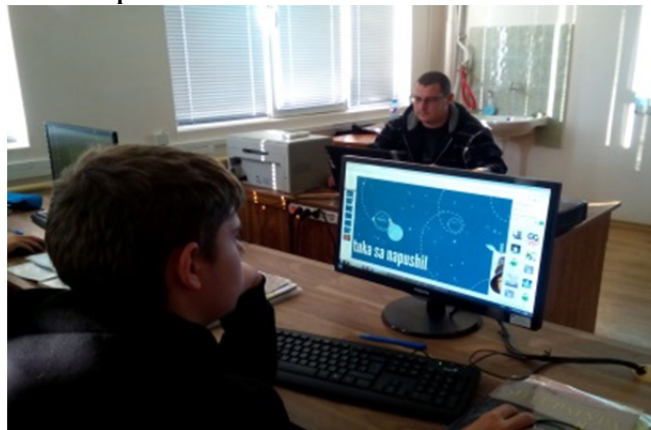
ПОДГОТВИТЕЛЕН МОДУЛ – основан на работата в DROPBOX и изготвянето на презентации чрез PREZI и POWERPOINT

1. Запознаване с презентация PREZI при изучаване на житейския и творческия път на Николай Лилиев.

Според учебното съдържание за обучение по литература в 8. клас първият автор, с когото се запознават учениците, е Николай Лилиев. При работата върху творбата му „Тихият пролетен дъжд“ преподавателят актуализира знанията на учениците за лирическа тема, лирически мотив и лирически образ чрез презентация PREZI. Този тип презентация е нова за обучаемите, тъй като не се изучава в училище.

Чрез проведеното съвместно с преподавател по компютърна техника обучение за създаване на презентация PREZI обучаемите се подготвят за предстоящите екипни задачи върху „Скрити вопли“ на Димчо Дебелянов.

2. Провеждане на обучение за работа с PREZI съвместно с преподавател по компютърни техники и технологии.

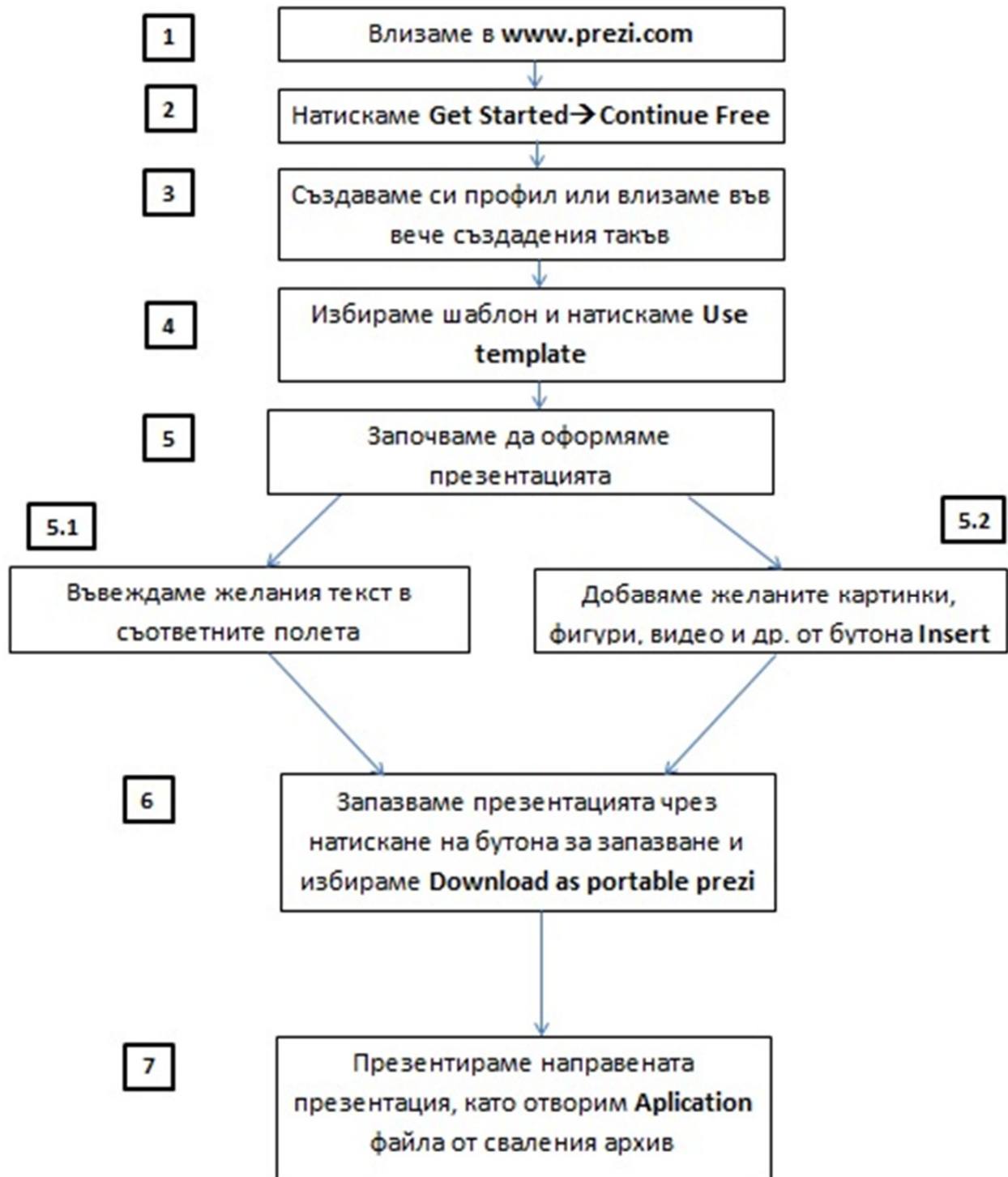

3. Създаване на „облак“ в DROPBOX.

3.1. Генериране e-mail адрес на класа в

<https://passport.abv.bg/app/profiles/servicelogin> pgee8d@abv.bg

3.2. Предоставяне в „облака“ на обучаемите алгоритъм за изработване на презентации чрез PREZI, както и образователни видеоклипове по темата.

3.3. След усвояване на знания за творчеството на Николай Лилив, за жанровите и тематичните специфики на произведението „Тихият пролетен дъжд“ се поставя задача за домашна работа – изготвяне на презентация с PREZI на тема „Лирическа тема, лирически мотиви и лирически образи в „Тихият пролетен дъжд“.

Разработките се поставят в личната папка на ученика в облака на класа. Преподавателят оценява презентациите по 3 предварително зададени критерия:

– адекватност и пълнота на съдържанието с оглед на поставената задача;

– езикови компетентности;

– визия на презентацията.

3.4. Обсъждане на презентациите.

В рамките на един учебен час обучаемите, подпомагани от учителя, обсъдиха 3 групи презентации, оценени с висока, средна и ниска оценка. Учениците коментираха силните и слабите страни на разработките, откриваха и коригираха езиковите грешки, изразяваха мнение за визията на презентациите. По този начин се даде възможност да осмислят доколко техните презентации отговарят на поставените критерии, превърна ги от пасивни наблюдатели в активни оценители и самооценители, обогати знанията за най-често допусканите езикови грешки и начините за редактиране.

Рецензирането на презентациите включи прилагането на различни усвоени знания и умения – езикова грамотност, редактиране на текст, подбор на естетически издържани изображения. Създаде се атмосфера на критичност, но и на доверие и възискателност. Оценявайки толерантно другите, учениците развиваха и самокритичност към собствените си постижения, преосмисляха и отчитаха пропуските в презентациите си. Чрез приемане на чуждото мнение и оценките на другите обучаемите осъзнават своите грешки, предприемат мерки за тяхното отстраняване, участват активно в диалог, като така развиват ценни граждански и социални умения.

4. След усвояване на знания за живота и литературното наследство на Д. Дебелянов, за жанровите специфики на творбата „Скрити вопли“, както и за идейно-естетическите ѝ внушения се поставят екипни задачи за изработване на презентации чрез PREZI и POWERPOINT на тема „Лирическа тема, лирически мотиви и лирически образи в „Да се завърнеш в бащината къща“.

5. Определяне на 2 екипа от 5 души, които ще изработят 2 презентации върху поставената тема чрез PREZI и POWERPOINT.

6. Задаване на времеви рамки за изпълнение на задачата – 7 дена.

СЪЩИНСКА ЧАСТ – обобщителен урок върху творбата, представяне на резултатите пред класа; методи „Учене чрез сътрудничество“, „Пирамида“, „Панелна дискусия“, презентации (2 учебни часа)

1. Актуализация и преговор на знанията за биографията и творчеството на Димчо Дебелянов – 5 минути.

2. Представяне на презентациите на двата екипа относно поставената домашна работа – „Лирическа тема, лирически мотиви и лирически образи в „Да се завърнеш в бащината къща“, изработени чрез PREZI и POWERPOINT – 8 минути.

3. Обсъждане на презентациите по 4 критерия – адекватност по отношение на поставената задача, езикови компетентности, визия на презентацията, начин на представяне от екипа – 8 минути.

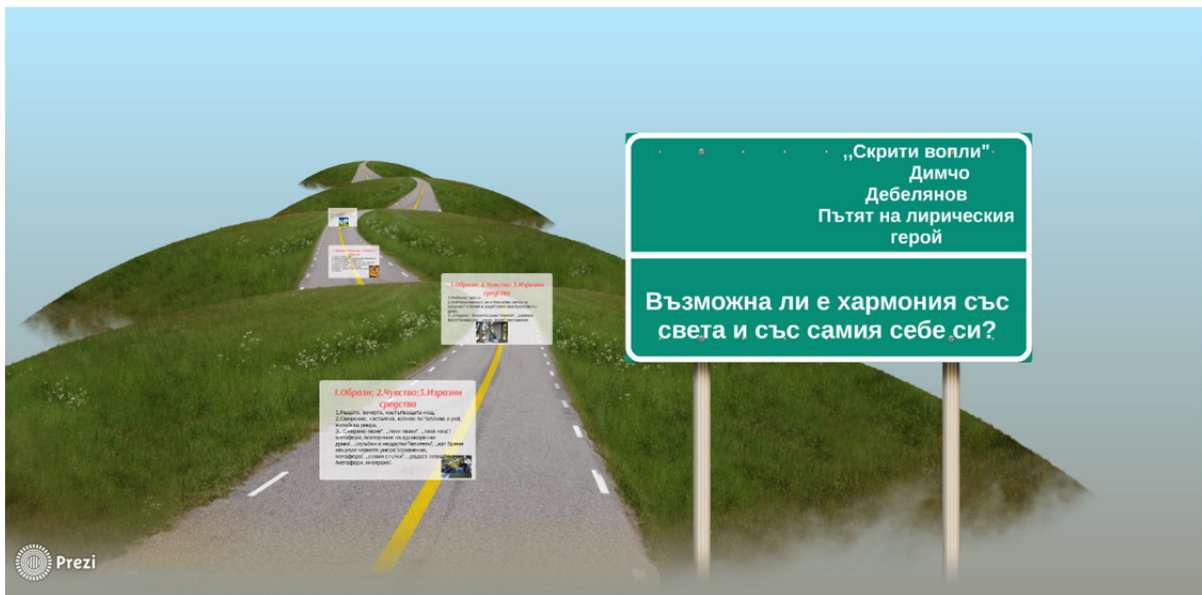
4. Работа по групи. Формират се 4 екипа от 8 души и двама неутрални наблюдатели, които да обобщят резултатите върху поставената тема – „Пътят на лирическия герой в „Скрити вопли“ и „Помниш ли, помниш ли“.

Четири екипа работят в рамките на 10 минути, определяйки положителни чувства или явления, отрицателни чувства или явления, природен (материален) свят, човешки (духовен) свят.

5. Резултатите се записват на флипчарт.

6. Говорителите на групите представят наблюденията на отделните екипи – 10 минути.

7. Сравняване с таблица, изработена от преподавателя – 5 минути.
8. Обобщения на неутралните наблюдатели за ефективността на представените изказвания и презентации – 5 минути.
9. Обсъждане и оценка на работата на отделните екипи – 8 минути.
10. Съпоставка на резултатите с презентация „Пътят на лирическият герой – възможна ли е хармония със света и със самия себе си?“, подготвена от преподавателя – 5 минути.
11. Изводи – „Възможна ли е хармония със света и себе си?“ според творбите на Дебелянов – 5 минути.

12. Финално заключение на преподавателя – 3 минути.
13. Поставяне на домашна работа – есе на тема „Животът иска така – да му се подчиним ли, или да му се противопоставим“ – 3 минути.
14. Попълване на анкетни карти за обратна връзка – 5 минути.

Анкетна карта за учениците

Въпроси	Да	Не	До известна степен	Не мога да преценя
1. Презентацията е интересна и нова за мен.				
2. Информацията е ясна и достъпна.				
3. Използваните изображения, видеоклипове и ефекти са подходящи за целта.				
4. Презентиращите бяха уверени при представянето, речта беше ясна и убедителна.				

5. Чрез презентацията усвоих нови и полезни знания.				
6. Бих искал да участвам в екип за изработка на подобна презентация.				
7. Ако трябваше да избирам между лекция и презентация, бих избрал(а) презентация.				
Резултати:				

Постигнати резултати

Чрез серията уроци и изпълнението на поставените задачи учениците постигнаха:

1. Развиха уменията за извличане, редуциране и систематизиране на знания, свързани с творческите внушения на Дебеляновата поезия.

2. Усвоиха нови знания и умения за работа с презентации PREZI, които ще използват в бъдещото си личностно и професионално развитие (не само в училище).

3. Усъвършенстваха умения за работа в екип, за проява на толерантност, критичност и самокритичност при обсъждане на презентациите и екипната дейност в часа.

4. Постигнаха индивидуален комфорт при изработване на домашната работа в зависимост от различните стилове на учене, място, време, избор на различни източници. За преподавателя бе интересно да наблюдава и анализира астрономическото време, в което учениците са най-активни в облака.

5. Поеха лична отговорност при изработването на презентациите – учениците реално прецениха своите възможности и разпределиха задачите в зависимост от „силните“ страни на всеки член на екипа.

6. Проявиха индивидуална активност – двама от учениците поеха отговорността за администриране на облака на класа и изработиха индивидуална папка на всеки обучаем.

7. Чрез ролевите игри на оценители демонстрираха критичност, самокритичност, вискателност, уважение към чуждото мнение.

8. Формира се усещане за значимост и равнопоставеност между ученик и учител.

9. Развиха креативността и естетическия си вкус при избора и изготвянето на презентациите.

10. Актуализираха знания и умения, свързани с езиковите правила и редактирането.

11. Усвоиха умения за публично представяне и защита на свой продукт.

12. Превърнаха се от пасивни в активни участници в обучителния процес и разчупиха традиционния модел на преподаване, като усвоиха знания по забавен и атрактивен начин.

Резултати от анкетата за обратна връзка

Въпроси	Да	Не	До известна степен	Не мога да преценя
1. Презентацията е интересна и нова за мен.	81%	0%	14,3%	4,8%
2. Чрез презентацията усвоих нови и полезни знания.	42,9%	4,8%	42,9%	9,5%
3. Бих искал да участвам в екип за изработка на подобна презентация.	57,1%	14,3%	19%	9,5%

Немалко бяха и ползите за учителя – от доминираща фигура се превърна в координатор и съветник, обогати преподавателския си инструментариум, чрез облака на класа осъществи неавторитарен контрол, необвързан с време и място за наблюдение.

Облакът на класа остава активен за други индивидуални и групови задачи, свързани както с усвояването на учебния материал, така и с формирането на личностни и социални умения.

Интерактивното използване на технологии в трансверсалните часове доведе до осъзнаване на новите начини, по които комуникационни технологии могат да променят начина, по който хората работят заедно (намаляване на значението на разстоянията), достъпа до информация (огромни количества достъпни източници на информация) и да улесни взаимодействието с други хора (връзки и мрежи от хора в цял свят).

ЛИТЕРАТУРА

ЕКР 2009: *Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот.* Люксембург, Служба за официални публикации на Европейските общности, 2009.

НКР 2012: *Национална квалификационна рамка. Наредба № 96 на Министерския съвет,* 2012.

Цанков, Генкова 2009: Цанков, Н., Л. Генкова. *Компетентностният подход в образованието.* Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2009.